

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

До 55-річчя
кафедри фінансів
ім. С. І. Юрія

**МОДЕРНІ ФІНАНСИ:
ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ
І СУЧАСНІ ТРЕНДИ**

Колективна монографія

Тернопіль
ЗУНУ
2024

УДК 336:330.3:339.7
М 74

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
Вченої ради Західноукраїнського національного університету
(протокол № 1 від 30.08.2024 р.).*

Голова редакційної колегії:

Крисоватий А. І. – д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів
ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

Члени редакційної колегії:

Кириленко О. П. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Горин В. П. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Лободіна З. М. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Дем'янишин В. Г. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Дзюблюк О. В. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Кізіма Т. О. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Малиняк Б. С. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Шулюк Б. С. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ;
Ткачик Ф. П. – д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

М 74 Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди. Монографія / за
ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2024. 1011 с.

ISBN 978-966-654-792-0

Коло проблем, які висвітлюються у монографії, пов'язані з висвітленням сучасних тенденцій розвитку фінансової системи на мікро-, мезо- і макrorівні в умовах безпрецедентних викликів та загроз новітнього етапу державотворення. Висновки та рекомендації мають вагомe теоретичне значення і можуть бути використані при виробленні пріоритетів фінансової політики на усіх рівнях публічного управління, в корпоративному секторі й на рівні домогосподарств, проведенні різних форм наукових досліджень.

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у монографії, відповідальність несуть автори.

ISBN 978-966-654-792-0

УДК 336:330.3:339.7

© ЗУНУ, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА..	9
--------------------	----------

Розділ 1. ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ ДЛЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ..	15
---	-----------

А. Крисоватий Конвергенція стратегій модерних публічних фінансів.....	16
Д. Бойченко, Н. Ткаченко Бюджетування у відповідь на демографічні виклики.....	35
Д. Ванькович Фінансова політика «зеленого» інвестування в умовах євроінтеграції та повоєнного відновлення економіки України..	48
І. Волохова, А. Лебеденко Джерела та форми фінансового забезпечення діяльності бюджетних установ.....	62
В. Дем'янишин, В. Дем'янишин Стратегічні орієнтири розвитку цифровізації системи управління публічними фінансовими ресурсами..	74
О. Дзюблюк Проблеми взаємодії монетарної і фіскальної політики в Україні в умовах воєнного стану.....	89
О. Діброва Детермінанти зміцнення ефектів ПДФО в аспекті повоєнного відновлення України..	109
А. Іванова Напрями адаптації податкової політики України до викликів воєнного стану.....	120
О. Кнейслер, І. Гузела Сучасні реалії податкового регулювання страхового ринку України..	130
Н. Кульчицька Фінансове забезпечення розвитку муніципальної освіти: правовий аспект.....	151

Л. Лисяк

Бюджетна політика України в умовах воєнного стану
та поствоєнного відновлення економіки..... 162

З. Лободіна, В. Горин, К. Березька

Партиципаторне бюджетування як технологія
управління публічними фінансами.. 175

Г. Лопушняк

Пенсійне забезпечення в контексті сучасних
викликів та загроз.. 203

І. Луїна

Підвищення стійкості публічних фінансів
в умовах воєнного часу.. 213

I. Lyutiy, E. Nosova, O. Mukoied

The domestic government bond market in financing
the state budget deficit in times of war..... 226

Б. Малиняк

Принципи формування й виконання бюджетних
видатків у світлі актуальних державних пріоритет.. 237

Ю. Мискін, В. Красівський, О. Мискіна,**В. Іщенко, О. Вільчинський**

Сутність та напрями соціалізації фіскальної політики
забезпечення сталого розвитку.. 252

Н. Назукова

Теоретичні основи розробки освітньої політики
для задоволення потреб прискореного зростання.. 262

P. Nikiforov

Movement towards a «moral» economy as a paradigm
shift in the structure of financial and economic knowledges.. 276

Г. Петрусевич

Довгострокове портфельне інвестування в економіку
України: аналіз ринку муніципальних облігацій.. 285

О. Полякова, В. Шликова

Взаємозв'язок економічної та фінансової резильєнтност.. 299

С. Савчук, Н. Коломийчук

Пріоритети фінансування видатків Державного бюджету
України в умовах воєнного стану.. 312

І. Сидор, С. Коваль

Сталий розвиток територій та фінансова спроможність
громад: сучасні виклики і перспективи.. 322

Ф. Ткачик, Є. Бондаренко

Концептуалізація взаємозв'язку моделей реалізації фіскальної політики як домінанти публічного фінансового середовища..... 338

О. Тимченко, А. Славкова

Публічні фінанси для дітей: концептуальні засади та виклики в Україні..... 349

Розділ 2. ФІНАНСИ БІЗНЕС-ПРОСТОРУ ТА АСИМЕТРІЇ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОСТІ..... 361**G. Bortnikov, V. Malko**

Robotization in the sale of banking products..... 362

Г. Бортніков, С. Петенко

Особливості оцінки застави рухомого майна позичальників у зоні підвищеної небезпеки внаслідок війни..... 370

Г. Василевська, В. Дячук

Агресивне податкове планування: оптимізація обов'язкових платежів чи фіскальне злочинство..... 379

N. Dziubanovska, V. Maslii

Does the presence of digital innovations serve as a catalyst for attracting foreign direct investment in European Union countries?.. 402

А. Єременко

Аналіз нематеріальних активів на ринкову вартість компаній... 418

О. Калівошко, А. Мирвода

Тенденції та перспективи кредитування аграрного сектору..... 427

М. Карлін

Особливості функціонування фінансів публічно-приватного партнерства в Україні у воєнний час та при відбудові.. 441

І. Крисоватий

Розвиток цифрової економіки та її вплив на інноваційне підприємництво і маркетинг інновац..... 452

М. Крупка, В. Синенко

Роль банків з іноземним капіталом у функціонуванні банківської системи України..... 488

Б. Луців, Я. Чайковський, П. Луців, Є. Чайковський

Зелений банкінг в новій парадигмі зелених фінансів..... 499

О. Петрушка

Корпоративне шахрайство: іманентні ознаки прояву та шляхи запобігання..... 512

Н. Ткачук

Нелінійна парадигма як концептуальна теорія функціонування банківської системи..... 521

Б. Шулюк

Імпакт-інвестування як інноваційний концепт
сталого розвитку держави: світові тренди
та перспективи активізації в Україні..... 530

**РОЗДІЛ 3. БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СИСТЕМИ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ
НЕСТАБІЛЬНОСТІ.. 541**

С. Шкарлет

Глобальна економічна резильєнтність:
виклики та загрози..... 542

Г. Бортніков, С. Кавуненко

Сучасна модель філіалу банку в умовах цифровізації..... 554

В. Булавинець

Джерела фінансових ресурсів територіальних громад:
сучасні виклики та перспективи..... 564

А. Буряченко, Т. Бороденко

Вплив банків на ринок державних цінних паперів
в умовах повномасштабного вторгнення:
виклики та стратегії адаптації..... 576

В. Валігура, Т. Валігура

Податкове регулювання доходів малих і середніх
підприємств в наднаціональному законодавстві ЄС
та українських стратегічних документах..... 588

О. Васильчишин, Т. Бабкова

Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану..... 600

С. Герчаківський

Європейські тренди правового та інституційного
забезпечення розвитку і оподаткування SMEs..... 612

Т. Дмитренко, В. Волкова

Аналіз ризиків безпеки у використанні майнінгу
криптовалют в операціях з відмиванням доходів, отриманих
злочинним шляхом, та перспективи їх подолання..... 624

В. Дмитрів

Сучасні тренди податкової політики в Україні.. 638

О. Євтух

Природа і принципи багатства людства крізь призму
епохи змін: погляд фінансиста..... 648

Ю. Іванов, В. Лаптєв, В. Карпова

Проблемні аспекти застосування миттєвої (повної)
амортизації для податкової підтримки інвестицій..... 659

Liudmyla Lovinska

Building personnel potential for financial monitoring as
a prerequisite for financial security of Ukraine..... 673

М. Компаненко

Проблемні аспекти відшкодування ПДВ: сучасні реалії..... 684

К. Крисовата

Митний постаудит як перспективний напрям розвитку
митної політики в умовах сучасних ризиків.. 696

І. Круп'як

Державні запозичення у забезпеченні
економічного розвитку України..... 708

В. Кулик

Податки в системі процесів відтворення
національної економіки..... 718

О. Любіч, Д. Хохич

Вплив внутрішніх боргових запозичень на стан
грошово-кредитної сфери.. 729

В. Мельник

Напрями трансформації податкової системи
України під час війни..... 740

Л. Олейнікова

Міжнародний досвід оподаткування малого бізнесу:
висновки для України..... 756

Я. Олійник, М. Кучерява, Н. Чухрасва, Т. Чередніченко

Документи ОЕСР у сфері трансфертного ціноутворення:
ретроспективний огляд..... 766

О. Рожко, Л. Алексєнко, О. Тулай

Преференційні фінансові комунікації у контексті становлення
ефективної цифрової держави: теоретичний концепт..... 778

В. Русін

Особливості залучення та використання коштів для підтримки
України через фандрейзингову платформу UNITED24..... 799

В. Семанюк, О. Сидорович

Фінансові інструменти та цифрові технології у протидії
податковим злочинам і тіньовій економіці..... 812

В. Сідляр

Організація оподаткування МСП в країнах ЄС:
аналіз критеріїв та параметрів..... 823

М. Слатвінська

Фінансові стимули розвитку індустріальних парків
та залучення інвестицій в умовах воєнного
стану і поствоєнного відновлення..... 840

М. Слатвінська, О. Каратнюк

Валютна безпека України та її вплив на мікро-, малий та середній бізнес в Україні.. 873

V. Staryk

Peculiarities of control and supervision of nonbank financial institutions.. 889

О. Стащук, М. Чичура

Композиціонування наукових підходів до поняття «фінансова безпека територіальних громад».. 901

В. Угрин, А. Шевчук

Перспективи реалізації концепції прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в умовах воєнного стану в Україні.. 911

О. Fedorchenko, I. Kryshchopa

Taxation of small business entities according to the simplified system.. 924

Д. Шандиба

Пріоритетність підтримки малого-середнього бізнесу України в умовах військових загроз.. 935

РОЗДІЛ 4. ПЕРСОНАЛЬНІ ФІНАНСИ, ДОМОГОСПОДАРСТВА І ПРОПОЗИЦІЯ ПРАЦІ.. 943

О. Кириленко, А. Сидорчук, О. Квасниця

Вектори впливу воєнного стану на фінанси домогосподарств України.. 944

Т. Кізима, А. Кізима

Прагматика інвестування заощаджень домогосподарств в умовах повномасштабної війни в Україні.. 955

Г. Коцюрубенко, М. Іоргачова

Фінансові засади розвитку людського капіталу в умовах воєнного стану.. 967

Ю. Пасічник

Стратегема ринку праці у сільських територіальних громадах в умовах воєнного часу.. 982

ДОДАТКИ.. 993

Юрій Іванов

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
НАН України, м. Харків, Україна
yuriy.ivanov.ua@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5309-400X

В'ячеслав Липтєв

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри соціальної економіки,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна
vlapte777@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4163-0933

Влада Карпова

кандидат економічних наук,
доцент кафедри митної справи і фінансових послуг,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна
vladavika@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3712-0391

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МИТТЄВОЇ (ПОВНОЇ) АМОРТИЗАЦІЇ ДЛЯ ПОДАТКОВОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙ

Вступ. В повоєнний період для економіки України особливо важливим є надходження інвестицій, що сприятиме відновленню економіки, підтримці соціально-економічного розвитку країни та забезпеченню стабільності. Інвестиції спрямовані на створення нових робочих місць, розвиток підприємництва, підтримку малих та середніх підприємств. Це в свою чергу сприятиме збільшенню обсягу виробництва та підвищенню конкурентоспроможності української продукції на міжнародному ринку.

В Національній стратегії доходів до 2030 року [1] (далі – НСД) серед інструментів стимулювання інвестицій вказана миттєва амортизація. Зокрема, в пп. 4.3.3(а) плану заходів, передбачених в НСД, передбачено переглянути та раціоналізувати чинні режими інвестиційного стимулювання в межах податку на прибуток підприємств та визначити новий підхід, що базується на витратах, зосередившись на негайних витратах (миттєвій амортизації).

Також в НСД відмічається, що типові правила Глобального мінімального податку (далі – ГМП), розрізняють тимчасові та постійні зміни бази корпоративного оподаткування або відповідного податкового зобов'язання. Прискорена амортизація та повне врахування вартості капітальних витрат у витратах періоду (миттєва повна амортизація) – це податкові стимули, що базуються на витратах, які є тимчасовими змінами бази оподаткування (переносять момент оподаткування в часі). Такі стимули не викликають конфліктів з правилами ГМП на відміну від заходів, що базуються на доходах, – податкових звільнень, які є постійними змінами.

З погляду розробників НСД розширення застосування податкових стимулів, що базуються на витратах дозволило б краще спрямувати обмежені ресурси бюджету та забезпечити збереження пільг з податку на прибуток в Україні у світлі нового глобального мінімального податку. Це також матиме позитивний ефект для всіх платників податку на прибуток та узгоджується із цілями та принципами НСД.

Питаннями, пов'язаними із застосуванням миттєвої амортизації в якості податкової пільги в інших країнах займалися Олейницька М. [15] щодо застосування цього інструменту в Польщі, Санчес Х. [17] – стосовно застосування миттєвої амортизації в Еквадорі. Каннен Д. [8], який дослідив особливості застосування миттєвої амортизації в Бразилії.

Водночас критичний аналіз доцільності застосування миттєвої амортизації в Україні спеціалістами не проводився. З огляду на це метою дослідження є проведення аналізу можливостей застосування миттєвої амортизації для стимулювання надходження інвестицій в Україну в повоєнний період із застосуванням критичного підходу.

При визначенні проблемних аспектів застосування миттєвої амортизації в дослідженні використано методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення. використано Для обґрунтування перспектив використання миттєвої амортизації для стимулювання інвестицій в повоєнний період був задіяний абстрактно-логічний метод.

Результати і обговорення. В НСД виділено декілька переваг застосування миттєвої амортизації для платників податку на прибуток, однак щодо них можна навести критичні коментарі (табл. 1).

Таблиця 1

**Критичний підхід до заявлених переваг
миттєвої повної амортизації як основного інструменту
податкової підтримки інвестицій**

Заявлена перевага	Коментар
1	2
1. Зменшення витрат часу на дотримання нормативних вимог, оскільки позбавляє платників податку необхідності постійного відстеження нарахування амортизації	Це певною мірою є справедливим при здійсненні розрахунків «вручну». Але у випадку використання програмних продуктів для автоматичного нарахування амортизації зменшення витрат часу внаслідок скорочення кількості одиниць основних засобів не може бути суттєвим, тому анонсоване спрощення не можна підтвердити
2. Просте вирішення проблеми нівелювання впливу інфляції, адже, чиста теперішня вартість амортизаційних відрахувань, за визначенням, дорівнюватиме 100%, що також підвищує податкову визначеність для компаній, які планують інвестувати в Україну	Запропонований дизайн пільги дійсно дозволяє нівелювати вплив інфляції на процеси поступової компенсації вартості основних засобів, але тільки тих, що підлягають миттєвій амортизації, тому певною мірою можна погодитися з цією перевагою. Разом з цим це ж завдання можна вирішити також за допомогою традиційних механізмів переоцінювання вартості основних засобів, передбачених Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [2] або Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [4]
3. Застосування миттєвої повної амортизації не залежить від суб'єктивних факторів, таких як попередні умови відбору інвесторів, які мають право на преференцію, що зменшує простір для дискреційних рішень і пов'язаних з ними можливостей для корупції, а також сприяє справедливому ставленню до платників податків	Конструкцію практично будь-якої податкової пільги можна побудувати таким чином, щоб унеможливити дискримінацію платників за їх розміром або будь-якими іншими «суб'єктивними» факторами. Тобто трактувати миттєву амортизацію як «антикорупційну» пільгу – некоректно

Продовження табл. 1

1	2
4. Суттєве спрощення доступу до пільги для тих платників, які зараз не мають доступу до інвестиційних пільг, але інвестиційна діяльність яких важлива для розвитку економіки окремих регіонів та України в цілому	По-перше, сьогодні до інвестиційних пільг не мають доступу практично всі платники податків (виключення стосуються лише суб'єктів індустріальних парків та деяких спеціальних податкових режимів) внаслідок відсутності розгалуженої системи інвестиційних пільг в Україні. По-друге, можливість доступу платників податків до пільги визначається не типом преференції, а умовами її надання, що встановлюються податковим законодавством. Тому полегшений доступ не є перевагою саме цієї податкової пільги
5. Цей інструмент буде менш спотворюючим щодо інвестиційних рішень, особливо якщо він буде доступним для широкого спектру активів і залежатиме лише від певних, загальних для всіх платників податку, правил	Сформульована перевага у вигляді доступності для широкого спектру активів розмиває цільову спрямованість пільги на вирішення пріоритетних завдань повоєнного розвитку, а встановлення загальних для всіх платників податку правил є загальним принципом надання будь-яких податкових пільг
6. Механізм надання податкової пільги пов'язує її безпосередньо із здійсненими інвестиціями	Є підстави вважати, що спосіб надання податкової пільги у вигляді миттєвої повної амортизації є класичним прикладом процесного підходу, коли преференція не зв'язана не з отриманим результатом, а виключно з процесом введення в експлуатацію основних засобів. При цьому як ефективність, так і результативність використання миттєвої повної амортизації з позицій стимулювання інвестицій не оцінюється взагалі

Із наведеної в табл. 1 інформації слідує, що всі виділені в НСД переваги застосування миттєвої амортизації не є беззаперечними та супроводжуються критичними коментарями. Отож доцільно переглянути певні судження щодо переваг миттєвої амортизації з позиції критичного підходу.

В НСД відзначено, що провадження повного вирахування витрат на основні виробничі засоби матиме помірну вартість для бюджету – на рівні 0,3–0,6% ВВП, однак ці показники не обґрунтовано розрахунками. Водночас в НСД відмічається, що набір активів, до яких можна застосувати цей механізм, може бути звужений, щоб обмежити вартість для бюджету. У зв'язку з цим доцільно було б здійснити відповідні розрахунки, на підставі яких визначити, за якими саме основними критеріями має сенс проводити таке обмеження.

Для запровадження миттєвої амортизації в НСД передбачено низку реформ, спрямованих на захист та розширення податкової бази податку на прибуток, з одночасно забезпечуючи привабливе середовище для інвесторів у періоді повоєнного відновлення. Наразі ці реформи заплановані до впровадження з 2024 року і передбачають наступне:

1. Переглянути режими інвестиційного стимулювання з метою скасування пільг з податку на прибуток. Визначити новий підхід, що базується на витратах шляхом запровадження норм щодо повного вирахування витрат (миттєвої амортизації).

2. Визначити перелік активів, щодо яких можуть застосовуватися правила миттєвої амортизації, зосередившись на тих, які є критично важливими для виробничого сектору (машини та обладнання), але при цьому не обмежуючи застосування цієї податкової пільги лише для цього сектору.

3. Утриматися від запровадження вузько спрямованих та дорогих інвестиційних податкових пільг у короткостроковій перспективі; у середньостроковій перспективі, якщо буде прийнято рішення про запровадження цільових податкових субсидій у сферах, де є чітко визначені позитивні зовнішні фактори (наприклад, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, «зелений» перехід тощо), розглянути можливість використання верхнього ліміту, обмеживши пільгу певним відсотком від загальних податкових зобов'язань платника податків, щоб гарантувати, що ефективні податкові ставки бенефіціарів і надалі залишатимуться вище 15% мінімальної ставки оподаткування.

Реформи, що пропонуються в НСД, за прогнозами розробників Нацстратегії, дозволять усунути наявні невідповідності у доступі до наявних податкових стимулів для всіх платників податків в межах однієї сфери діяльності, незалежно від їх розміру чи джерела інвестицій. Наприклад, як зазначено у підрозділі 4.3.3 (а) «Ефективне використання податкових стимулів для заохочення післявоєнної відбудови та реінвестування капіталу», чинні пільгові режими щодо податку на прибуток (в тому числі в межах режиму «Інвест-няня») слід переглянути, зважаючи на

запровадження правил ГМП. Натомість пропонується запровадити механізм миттєвої амортизації, який надасть доступ до цього виду підтримки для всіх учасників галузі. При цьому перелік активів, на який поширюється цей механізм може бути визначений з огляду на виробничу специфіку та потреби галузі, що дозволить досягти максимального ефекту підтримки та збалансувати вартість такої підтримки для бюджету.

Отже, наскільки можна зрозуміти з НСД, механізм миттєвої амортизації пропонується застосовувати замість тих пільгових режимів, як передбачені наразі, в тому числі режиму «Інвест-няня».

З цього приводу слід зазначити, що режим «Інвест-няня» впроваджений Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустріальних парків в Україні» від 21.06.2022 р. № 2330-IX [1] набрав чинності з 19.07.2022 р. Цим Законом в Податковий кодекс України [6] введено норму п. 142.4, згідно з якою передбачається звільнення від оподаткування прибуток учасника індустріального парку, включеного до Реєстру індустріальних парків, від здійснення господарської діяльності у сферах переробної промисловості; у сфері збирання, оброблення й видалення відходів; відновлення матеріалів виключно на території (в межах) індустріального парку, протягом 10 послідовних років, починаючи з першого числа першого місяця календарного кварталу, що визначений платником податку - учасником індустріального парку у поданій ним до контролюючого органу за місцем реєстрації такого платника податку складеній у довільній формі заяві про використання права на застосування передбаченого цим пунктом звільнення, але не раніше дня подання такої заяви.

Отже заміна пільги, яка передбачає «повне» звільнення від оподаткування податком на прибуток індустріальних парків на механізм миттєвої амортизації призведе тільки до «точкової» компенсації втрачених інвесторами пільг. Тобто виникнуть неочікувані інвесторами втрати з податку на прибуток і, що може призвести до зменшення рівня запланованих інвестицій. З огляду на це доцільно більш детально розглянути, в чому саме полягає механізм миттєвої амортизації.

В розумінні НСД миттєва (повна) амортизація одночасно має риси трьох різних інструментів податкової політики: прискореної амортизації, податкової знижки та механізму списання на витрати малоцінних необоротних матеріальних активів (МНМА) (див. рис. 1):

Рис. 1. Взаємозв'язок миттєвої (повної) амортизації з іншими інвестиційними податковими пільгами

Запропонована НСД миттєва (повна) амортизація може розглядатися як один з багатьох використовуваних в світовій практиці оподаткування інструмент податкового стимулювання інвестицій, проте вона має певні недоліки, а її використання пов'язане з відповідними ризиками, які обумовлюють обмежену сферу та особливості її застосування.

Миттєва амортизація в світовій практиці має точкове застосування. Так, в Польщі миттєва амортизація (*immediate depreciation*) використовується щодо основних засобів 3-8 груп (крім легкових автомобілів). Однак миттєву амортизацію можуть застосувати виключно суб'єкти малого бізнесу (включаючи фізичних осіб – підприємців), причому максимальний розмір цієї преференції обмежений еквівалентом 50 тис євро [15].

В Еквадорі авансова амортизація (одночасне списання всіх амортизаційних відрахувань на витрати при придбанні об'єктів основних засобів) введена 31 січня 2024 р. в сфері енергетики [17]. Цей механізм також застосовується щодо обмеженої номенклатури основних засобів – машин, устаткування та технологій, які використовуються для впровадження розподільчих систем для нетрадиційних поновлюваних джерел енергії.

В Ірландії [7] на 2024-2025 рр. пролонговано використання прискореної амортизації, однак ця перевага застосовується виключно для стимулювання інвестицій в енергоефективне сільськогосподарське обладнання.

У Бразилії прискорена амортизація передбачена тільки для машин і устаткування, проте без обмежень за видами діяльності. Амортизація проводиться в два етапи: 30% в перший рік експлуатації та 50% - в другий, тобто вона не є інструментом пролонгованої дії [8].

В Австралії інвестиційні пільги, зв'язані з амортизацією, реалізовані у вигляді трьох варіантів пільг [13]:

– «бонусної амортизації» (Bonus depreciation), під якою розуміється система пришвидшеного перенесення вартості інвестицій – аналог загальноновживаного терміну «прискорена амортизація»;

– «тимчасового повного віднесення до витрат» (Temporary full expensing) [14]. Ця пільга застосовувалася з 2020/2021 по 2022/2023 податковий рік, а після 30 червня 2023 р. її дія припинена. Вона передбачала можливість (за рішенням платника, зафіксованим у відповідній податковій декларації) списання на витрати повної комерційної частини вартості «прийнятних» активів для певної групи підприємств, що відповідають встановленим критеріям. Відповідно до австралійського законодавства критеріями, що визначали право на застосування пільги, були обсяг сукупного річного обороту (до USD 5 млрд) або відповідність компанії вимогам до суб'єктів корпоративного оподаткування, що відповідають критерію альтернативного доходу (для груп компаній). Під прийнятними активами розуміються: нові активи та активи, що були у використанні (для платників, що мають сукупний оборот до USD 50 млн), що були вперше використані або встановлені й готові до використання для оподатковуваних цілей в період дії пільги.

У випадку появи податкових збитків внаслідок застосування такої пільги платник податку набував право не тільки на зменшення об'єкту оподаткування наступних періодів, а й на повне їх відшкодування (у випадку появи збитків у період дії пільги, наявності податкових зобов'язань не менш, ніж за три попередніх роки та сумлінного виконання обов'язків щодо подання декларацій);

–«миттєвого списання активів» (Instant asset write-off) [7]. Цей варіант інвестиційної пільги продовжує застосовуватися з 2016 р. для підтримки, в першу чергу, малого бізнесу (річний оборот платника податків та будь-яких пов'язаних з ним підприємств – до USD 10 млн) при обов'язковому використанні спрощених правил амортизації. Миттєве списання обмежене порогом, розмір якого поступово збільшувався з USD 20 тис. в період з 2016 по 2019 рр. до USD 150 тис. – після 2020 р. у випадку перевищення порогу списання, різниця включається в «пул малого бізнесу» та вписується в наступних податкових періодах. Пільга не поширюється на легкові автомобілі (в частині, їх використання на цілі, не зв'язані з підприємництвом) та на деякі інші активи, перелік яких прямо встановлений законодавством.

Встановлення порогу списання та використання цієї пільги для переважно для підтримки та стимулювання підприємницької активності малого бізнесу уявляється перспективним і для України, особливо в період повоєнного відновлення економіки.

Отже, в світовій практиці миттєва повна амортизація використовується для здійснення «точкового» регулювання і стосується виключно прямих інвестицій, а спеціальні податкові режими мають галуzeвий або територіальний характер та впливають на інноваційну діяльність не прямо, а опосередковано – через звільнення від оподаткування прибутку суб'єктів відповідних суб'єктів господарювання.

До недоліків миттєвої (повної) амортизації можна віднести такі:

1) надання права на пільгу «за намірами» та без врахування її дієвості й ефективності. Адже вартість об'єкта основного засобу списується в момент введення такого об'єкта в експлуатацію без врахування як попереднього аналізу доцільності такої преференції, так і результатів його використання у виробничо-господарській діяльності платника податків. Це призводить до появи ризику неефективності відповідних податкових витрат.

Нейтралізація цього недоліку потребує суттєвого звуження сфери застосування миттєвої амортизації як за рахунок обмеження виду основних засобів (обмеження за групами та всередині груп), так і за рахунок звуження переліку можливих напрямів інвестування. Останнє передбачає фокусування цієї податкової пільги виключно на

тих напрямках, які визнані пріоритетними. Для України це можуть бути напрями, визначені Ukraine Facility [16] та Планом Уряду України [5], проте й такі заходи доцільно зв'язати до «точкових» інвестиційних проєктів. Це висуває підвищені вимоги до чіткості законодавчого врегулювання кваліфікованих інвестицій.

Щодо першого аспекту обмежень – за групами основних засобів, виходячи із європейського досвіду застосування цієї пільги, доцільним уявляється її поширення виключно на ті основні засоби групи 4 «Машини та обладнання» (п. 138.3.3 ст. 138 Податкового кодексу України [6]), які безпосередньо пов'язані з реалізацією інвестиційних проєктів за пріоритетними напрямками.

Певною мірою зазначені ризики можуть бути знижені також за рахунок попереднього узгодження з органами податкової служби як власне інвестиційного проєкту, так і застосовуваного податкового інструменту та сфери його використання. Подібний запобіжник широко використовується в США в рамках податкового стимулювання в сфері зеленої економіки за Актом про зниження інфляції IRA [10].

Так в 2023 р. Internal Revenue Service (IRS) США оновила кредитну програму перспективних енергетичних проєктів Advanced Energy Project [11]. Відбір перспективних енергетичних проєктів для отримання права на податкову пільгу проводиться в 2 етапи, на першому з яких платник податків повинен подати свій концептуальний запит до Міністерства енергетики. Крім того, у встановлені терміни він повинен подати свою заявку на отримання кредиту. Проєкт буде розглянуто для розподілу тільки за наявності рекомендації IRS від Міністерства енергетики США при відповідному рейтингу проєкту.

Аналогічний механізм попереднього оцінювання доцільності надання інвестиційних податкових пільг може бути рекомендований і для стимулювання інвестицій в Україні, в т.ч. й за допомогою механізму миттєвої (повної) амортизації;

2) обмежений вплив цієї пільги на інвестиції інноваційної спрямованості. НСД передбачає використання миттєвої (повної) амортизації виключно для стимулювання інвестицій в основні засоби. При цьому поза увагою залишаються інвестиції в нематеріальні активи, що є ключовим аспектом інноваційного розвитку країни в

повоєнний період. Певною мірою це може призводити до відносної консервації технологічного рівня інвестиційних проєктів, тому уявляється доцільним розглянути питання щодо можливості обмеженого поширення цього інструменту на об'єкти інтелектуальної власності, пов'язані з інноваціями;

3) відсутність гнучкості пільги за кількісними параметрами. На відміну від прискореної амортизації та податкової знижки, які дають змогу запропонувати достатньо великий діапазон преференцій за рахунок зміни періоду корисного використання активу або ставки податкової знижки, миттєва (повна) амортизація являє собою граничний варіант обох пільг, що не дає змогу варіювати розміри преференції. Ця особливість конструкції не дозволяє диференціювати розмір пільги залежно від пріоритетності завдання, що нею вирішується, тому цілком логічним уявляється її застосування до стимулювання інвестиційних проєктів рівної пріоритетності або важливості;

4) суттєвим недоліком в теоретичному плані є термінологічна невизначеність запропонованого інструменту податкової політики. Передбачена його назва «миттєва (повна) амортизація» не має аналогів в українському законодавстві, тому законодавчого або нормативного визначення цього поняття в Україні не існує.

В європейській податковій теорії найближчим за змістом терміном є «Advanced depreciation» [13] (авансова або попередня амортизація) хоча як в теорії так і на практиці більш поширеним варіантом її використання є те, що до витрат може бути віднесена не повна, що є граничним випадком, а часткова сума вартості основних засобів.

Аналіз економічної сутності запропонованого механізму свідчить про те, що віднесення цієї пільги до родового поняття «амортизація» є вельми дискусійним, оскільки амортизація передбачає саме поступове перенесення вартості активів на вартість готової продукції, а в даному випадку перенесення вартості здійснюється одноразово, тобто відсутній сам процес поступового перенесення вартості активів. В тексті НСД при визначенні реформ, необхідних для вирішення виявлених проблем термін «миттєва амортизація» ототожнюється з терміном «повне вирахування витрат», що більшою мірою відповідає економічній

сутності аналізованого інструменту та термінології, прийнятій в Австралії та США.

Виходячи з цього важливим завданням в методологічному плані уявляється формулювання чіткого законодавчого визначення цієї інвестиційної пільги з урахуванням кращих світових практик, що забезпечуватиме однозначне розуміння економічного сенсу та механізму дії.

Висновки. Період повоєнного відновлення в Україні має суттєву специфіку, яку обов'язково необхідно враховувати в процесі формування державної податкової політики в сфері податкового стимулювання інвестицій.

Інструменти податкового стимулювання або підтримки мають бути спрямовані як на інвесторів (юридичних і фізичних осіб), так і на підприємства, що власне, й впроваджують інвестиційні проекти, як на розробників наукової продукції, так і на власників об'єктів інтелектуальної власності, що не охоплюється передбаченим НСД податковим інструментарієм.

Податкова підтримка інвестицій не може бути ефективно реалізована за рахунок обмеженої кількості локальних інструментів (як це передбачене в НСД), а потребує достатньо широкого спектра інструментів. При введенні податкових преференцій потрібно враховувати обмежене коло пріоритетів та відмовлятися від широкого галузевого підходу на користь точкових регулятивних впливів.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для діяльності індустриальних парків в Україні» від 21 червня 2022 року № 2330-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t222330?an=50&ed=2022_06_21.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text.
3. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/pro_natsionalnu_strategiiu_dokhodiv_do_2030_roku-4369.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене Наказом Міністерства фінансів

- України від 27.04.2000 р. N 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.
5. План для реалізації Ukraine Facility. 2024-2027. Міністерство економіки. <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>.
 6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 7. Accelerated Capital Allowances for Farm Safety Equipment. Revenue eBrief No. 023/24. - 16 January 2024. URL: <https://www.revenue.ie/en/tax-professionals/ebrief/2024/no-0232024.aspx>
 8. Cannen D. President Sends Bill Proposal to Congress Allowing Accelerated Depreciation of Machinery. URL: https://research.ibfd.org/#/doc?url=/data/tns/docs/html/tns_2024-01-10_br_1.html.
 9. Depreciation and capital expenses and allowances& Australian Taxation Office. URL: <https://www.ato.gov.au/businesses-and-organisations/income-deductions-and-concessions/depreciation-and-capital-expenses-and-allowances/temporary-full-expensing/about-temporary-full-expensing>.
 10. H.R.5376 - Inflation Reduction Act of 2022. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/5376/text>.
 11. Initial Guidance Establishing Qualifying Advanced Energy Project Credit Allocation Program Under Section 48C(e). Notice 2023-1. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-23-18.pdf>
 12. Instant asset write-off for eligible businesses. Australian Taxation Office. URL: <https://www.ato.gov.au/businesses-and-organisations/income-deductions-and-concessions/depreciation-and-capital-expenses-and-allowances/simpler-depreciation-for-small-business/instant-asset-write-off>
 13. International tax glossary edited by Susan M. Lyons, revised 3rd edition. – Amsterdam : International Bureau of Fiscal Documentation (IBFD) Publications BV, 1996. – 356 p.
 14. LCR 2021/3 - Temporary full expensing. Australian Taxation Office. URL: <https://www.ato.gov.au/law/view/document?DocID=COG%2FLCR20213%2FNAT%2FATO%2F00001&document=document#H71https://www.ato.gov.au/law/view/document?DocID=>

COG%2FLCR20213%2FNAT%2FATO%2F00001&document=document#H71

15. Olejnicka M. Poland Adjusts Thresholds for Small Taxpayers. URL: https://research.ibfd.org/#/doc?url=/data/tns/docs/html/tns_2024-01-19_pl_1.html.
16. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj#ntr4-L_202400792EN.000101-E0004.
17. Sánchez J. C. Ecuador Seeks to Incentivize Energy Sector through Certain Amendments to Income Tax Law. URL: https://research.ibfd.org/#/doc?url=/data/tns/docs/html/tns_2024-01-19_ec_1.html.